

Т.С. Осадча, к.е.н., доц.

Житомирський державний технологічний університет

ОЦІНКА СИНЕРГЕТИЧНОГО ЕФЕКТУ ВІД ВЗАЄМОДІЇ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ РЕНТИ

Дослідження присвячено теоретичному обґрунтуванню та формуванню методики оцінки синергетичного ефекту від взаємодії факторів впливу на коефіцієнт ефективності ренти підприємства. Управляти рентою та її ефективністю достатньо дієво через управління факторами, що на них впливають. При цьому важливо оцінити ступінь впливу синергетичного ефекту від взаємодії факторів впливу на результативний показник.

Встановлено, що синергетичний ефект при розрахунку коефіцієнта ефективності ренти формується за рахунок взаємодії таких факторів: коефіцієнта окупності витрат, ресурсомісткості чистого доходу та рентовіддачі активів, управління якими дозволить отримати бажаний рівень результативного показника. Для оцінки синергетичного ефекту від взаємодії перерахованих факторів використано метод виявлення ізольованого впливу факторів на результативний показник. Застосування запропонованої методики дозволить управляти розміром і структурою ренти при її формуванні, а також управляти рентою так, щоб досягати бажаного рівня її ефективності.

Ключові слова: рента; ефективність ренти; синергетичний ефект; факторний аналіз; коефіцієнт ефективності.

Актуальність теми дослідження. Показники фінансових результатів характеризують абсолютну ефективність господарювання підприємства та його здатність отримувати прибуток у розмірі, достатньому для подальшого розвитку. Одним із показників, що формують фінансовий результат, є дохід, який в умовах ринкової економіки становить основу економічного розвитку підприємства у довгостроковій перспективі. Зростання доходу, в тому числі й ренти, створює фінансову базу для самофінансування, розширеного виробництва, вирішення проблем соціального розвитку підприємства тощо та є одним із факторів формування конкурентних переваг на ринку. У зв'язку з цим, актуальності набуває розвиток інструментів управління доходами та методик їх застосування.

© Т.С. Осадча, 2015
ого ефективністю достатньо дієво через управління факторами, що на них впливають. При цьому важливо оцінити ступінь впливу синергетичного ефекту від взаємодії факторів

впливу на результативний показник. Синергетичний ефект в економіці – це зростання ефективності діяльності в результаті об'єднання, інтеграції, злиття окремих частин в єдину систему за рахунок так званого системного ефекту (емерджентності) [4]. Синергетичний ефект характеризує можливість у результаті об'єднання елементів отримувати більший економічний ефект, ніж арифметична сума економічних ефектів від діяльності окремих елементів. Таким чином, оцінивши ступінь впливу синергетичного ефекту на ефективність ренти, можна буде ним управляти з метою досягнення тактичних і стратегічних цілей підприємства.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань впливу факторів на результативний показник здійснювали такі вчені, як В.А. Дерій, М.В. Дембінський, Л.Л. Єрмолович, І.П. Житна, В.В. Ковальов, К.Ф. Ковальчук, М.Я. Коробов, І.Д. Лазаришина, Є.В. Мних, М.В. Мельник, О.В. Олійник, П.Я. Попович, Г.В. Савицька, Н.В. Тарасенко, Т.М. Чебан, М.Г. Чумаченко та ін.

Дослідженням питань синергетики значну увагу приділяв Г.Хакен, який вперше описав синергетичний ефект [1]. За його дослідженнями [2], синергетика вивчає системи, що складаються з великої кількості частин, компонентів або підсистем, тобто деталей, які складним чином взаємодіють між собою. Поняття «синергетика» і означає «спільна дія», підкреслюючи узгодженість функціонування частин, що впливає на поведінку системи в цілому.

Інтерес до вивчення цього явища і до факторів, що забезпечують синергізм, пояснюється отриманням додаткового результату, який прийнято називати синергічним ефектом. «При високій організованості системи сума властивостей системи буде вища за суму властивостей її компонентів. Різниця між сумою властивостей системи і сумою властивостей її компонентів називається синергічним ефектом, додатковим ефектом творчої взаємодії компонентів» [3].

Також дослідженню певних аспектів прояву синергетичного ефекту присвячені праці І.Ансоффа, В.Буданова, Ю.Данилова, С.Єрохіна, Ю.Капітанець, Е.Кемпбелла, Є.Князева, І.Крюкової, Б.Кузнєцова, С.Курдюмова, М.Моїсеєва, М.Портера, О.Янкового та ін.

Питання оцінки синергетичного ефекту, що виникає при взаємодії факторів впливу на ефективність ренти, потребують поглибленого дослідження на основі напрацювань вчених у частині економічного аналізу та оцінки ефекту від взаємодії певної сукупності факторів з метою управління ним.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та формування методики оцінки синергетичного ефекту від взаємодії факторів впливу на коефіцієнт ефективності ренти підприємства.

Викладення основного матеріалу дослідження. Управління доходами, в тому числі рентними, – важлива складова управління ефективністю діяльності суб'єкта господарювання та його стратегічним розвитком. Розмір і структура доходів обумовлюють загальні показники ефективності та результативності діяльності підприємства – поточні та перспективні, тому перед управлінським персоналом постає питання необхідності виявлення та управління факторами, що зумовлюють величину отриманих доходів (показник величини отриманої ренти – РД) та їх окупність (рентабельність ренти). Крім того, про ефективність отриманих доходів необхідно говорити лише після порівняння отриманих доходів з сумами понесених для їх отримання витрат.

Для оцінки ефективності отриманих доходів запропоновано розраховувати коефіцієнт ефективності ренти:

$$Ke_{рД} = \frac{РД}{В}, \quad (1)$$

де $В$ – витрати, здійснені для отримання ренти, грн.

Із застосуванням прийому розширення факторних систем до коефіцієнта ефективності ренти (1) отримано таку факторну модель:

$$Ke_{рД} = \frac{РД}{В} \times \frac{ЧД}{ЧД} \times \frac{А}{А}, \quad (2)$$

де $ЧД$ – чистий дохід, грн.; $А$ – вартість активів підприємства, грн.

Перетворивши формулу 2, отримаємо такий її вигляд:

$$Ke_{рД} = \frac{ЧД}{В} \times \frac{А}{ЧД} \times \frac{РД}{А}, \quad (3)$$

де $\frac{ЧД}{В}$ – коефіцієнт окупності витрат; $\frac{А}{ЧД}$ – ресурсомісткість чистого доходу; $\frac{РД}{А}$ – рентовіддача активів.

Математичне перетворення формули коефіцієнта ефективності ренти дозволило розрахувати вплив на нього коефіцієнта окупності витрат, ресурсомісткості чистого доходу та рентовіддачі активів, від яких він прямо залежить.

Таким чином, коефіцієнт ефективності ренти залежить від сукупності факторів, наведених на рисунку 1.

Виявити синергетичний ефект від взаємодії факторів дозволяє метод виявлення ізолюваного впливу факторів на результативний показник. Зазначений метод передбачає визначення впливу кожного з факторів, значення яких фіксується за принципом Ласпейреса на базисному рівні, на результативний показник.

Синергетичний ефект при розрахунку коефіцієнта ефективності ренти формується за рахунком взаємодії таких факторів: коефіцієнта окупності витрат, ресурсомісткості чистого доходу та рентовіддачі активів, управління якими дозволить отримати бажаний рівень результативного показника.

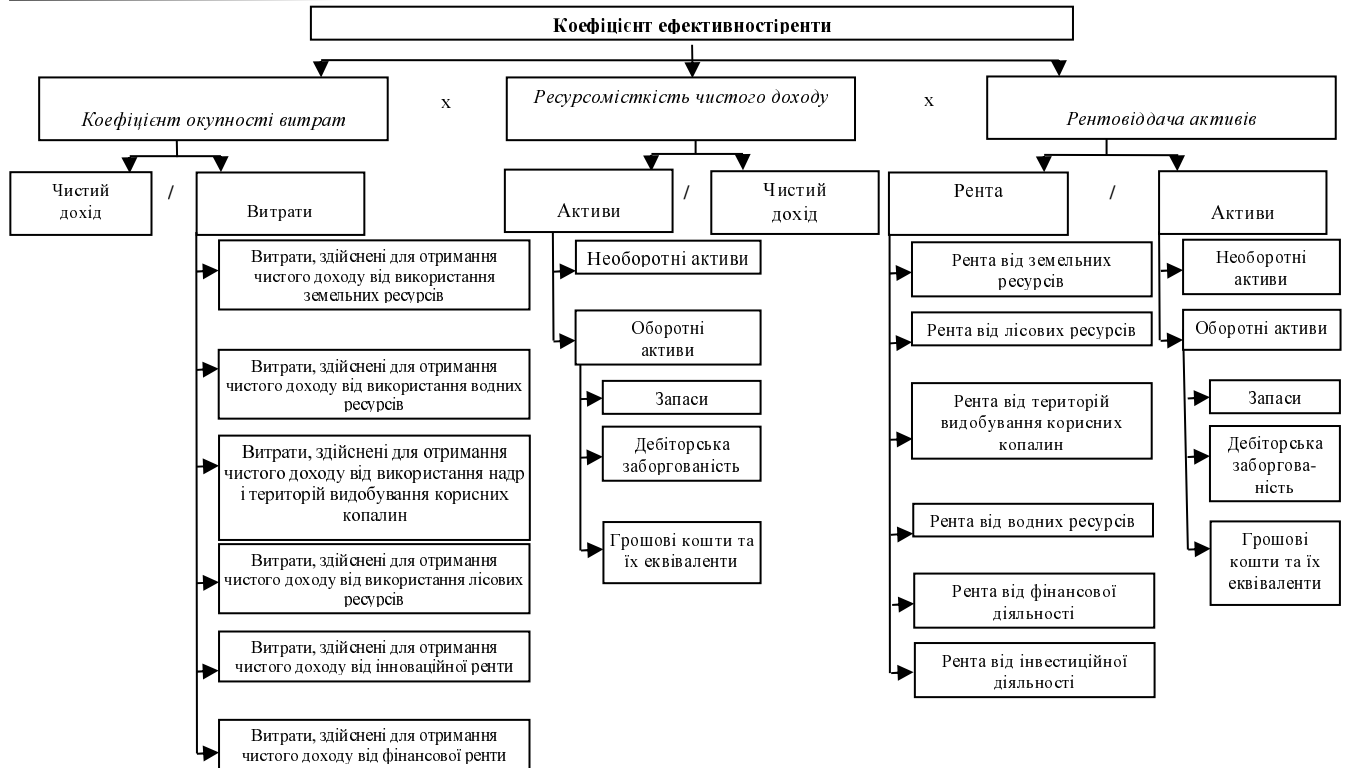

Рис. 1. Фактори впливу на коефіцієнт ефективності ренти

Послідовність визначення ізолюваного впливу факторів на коефіцієнт ефективності ренти та синергетичного ефекту, що при цьому виникає, є такою:

1. Оцінка загальної зміни коефіцієнта ефективності ренти:

$$i_{\text{Кв рд}} = \frac{\frac{\text{ЧД}_1}{B_1} \times \frac{A_1}{\text{ЧД}_1} \times \frac{PД_1}{A_1}}{\frac{\text{ЧД}_0}{B_0} \times \frac{A_0}{\text{ЧД}_0} \times \frac{PД_0}{A_0}} \quad (4)$$

2. Оцінка зміни коефіцієнта ефективності ренти за рахунок факторів:

- 2.1. Коефіцієнта окупності витрат:

$$i_{\text{Кв рд} \left(\frac{\text{ЧД}}{B}\right)} = \frac{\frac{\text{ЧД}_1}{B_1} \times \frac{A_0}{\text{ЧД}_0} \times \frac{PД_0}{A_0}}{\frac{\text{ЧД}_0}{B_0} \times \frac{A_0}{\text{ЧД}_0} \times \frac{PД_0}{A_0}} \quad (5)$$

- 2.2. Ресурсомісткості чистого доходу:

$$i_{\text{Кв рд} \left(\frac{A}{PД}\right)} = \frac{\frac{\text{ЧД}_0}{B_0} \times \frac{A_1}{\text{ЧД}_1} \times \frac{PД_0}{A_0}}{\frac{\text{ЧД}_0}{B_0} \times \frac{A_0}{\text{ЧД}_0} \times \frac{PД_0}{A_0}} \quad (6)$$

- 2.3. Рентовіддачі активів:

$$i_{\text{Кв рд} \left(\frac{PД}{A}\right)} = \frac{\frac{\text{ЧД}_0}{B_0} \times \frac{A_0}{\text{ЧД}_0} \times \frac{PД_1}{A_1}}{\frac{\text{ЧД}_0}{B_0} \times \frac{A_0}{\text{ЧД}_0} \times \frac{PД_0}{A_0}} \quad (7)$$

3. Виявлення додаткового (синергетичного) ефекту від взаємодії факторів:

- 3.1. Приріст коефіцієнта ефективності ренти в цілому:

$$\Pi_{\text{Кв рд}} = \frac{\text{ЧД}_1}{B_1} \times \frac{A_1}{\text{ЧД}_1} \times \frac{PД_1}{A_1} - \frac{\text{ЧД}_0}{B_0} \times \frac{A_0}{\text{ЧД}_0} \times \frac{PД_0}{A_0} \quad (8)$$

- 3.2. Приріст коефіцієнта ефективності ренти за рахунок коефіцієнта окупності витрат:

$$\Pi_{\text{Кв рд} \left(\frac{\text{ЧД}}{B}\right)} = \frac{\text{ЧД}_1}{B_1} \times \frac{A_0}{\text{ЧД}_0} \times \frac{PД_0}{A_0} - \frac{\text{ЧД}_0}{B_0} \times \frac{A_0}{\text{ЧД}_0} \times \frac{PД_0}{A_0} \quad (9)$$

- 3.3. Приріст коефіцієнта ефективності ренти за рахунок ресурсомісткості чистого доходу:

$$\Pi_{\text{Кв рд} \left(\frac{A}{PД}\right)} = \frac{\text{ЧД}_0}{B_0} \times \frac{A_1}{\text{ЧД}_1} \times \frac{PД_0}{A_0} - \frac{\text{ЧД}_0}{B_0} \times \frac{A_0}{\text{ЧД}_0} \times \frac{PД_0}{A_0} \quad (10)$$

- 3.4. Приріст коефіцієнта ефективності ренти за рахунок рентовіддачі активів:

$$\Pi_{\text{Кв рд} \left(\frac{PД}{A}\right)} = \frac{\text{ЧД}_0}{B_0} \times \frac{A_0}{\text{ЧД}_0} \times \frac{PД_1}{A_1} - \frac{\text{ЧД}_0}{B_0} \times \frac{A_0}{\text{ЧД}_0} \times \frac{PД_0}{A_0} \quad (11)$$

- 3.5. Синергетичний ефект:

$$\Delta K_{e_{PD}} = \Pi_{K_{e_{PD}}} - \left[\Pi_{K_{e_{PD}} \left(\frac{YD}{B} \right)} + \Pi_{K_{e_{PD}} \left(\frac{A}{YD} \right)} + \Pi_{K_{e_{PD}} \left(\frac{PD}{A} \right)} \right] \quad (12)$$

4. Перевірка правильності розрахунку синергетичного ефекту:

$$\begin{aligned} T_{K_{e_{PD}}} &= i_{K_{e_{PD}}} - 1; \\ T_{K_{e_{PD}} \left(\frac{YD}{B} \right)} &= i_{K_{e_{PD}} \left(\frac{YD}{B} \right)} - 1 \\ T_{K_{e_{PD}} \left(\frac{A}{YD} \right)} &= i_{K_{e_{PD}} \left(\frac{A}{YD} \right)} - 1; \\ T_{K_{e_{PD}} \left(\frac{PD}{A} \right)} &= i_{K_{e_{PD}} \left(\frac{PD}{A} \right)} - 1; \\ T_{K_{e_{PD}} (\Delta K_{e_{PD}})} &= i_{K_{e_{PD}}} - i_{K_{e_{PD}} \left(\frac{YD}{B} \right)} - i_{K_{e_{PD}} \left(\frac{A}{YD} \right)} - i_{K_{e_{PD}} \left(\frac{PD}{A} \right)} + 1 \end{aligned} \quad (13)$$

Після перетворення (13) буде мати такий вигляд:

$$T_{K_{e_{PD}}} = T_{K_{e_{PD}} \left(\frac{YD}{B} \right)} + T_{K_{e_{PD}} \left(\frac{A}{YD} \right)} + T_{K_{e_{PD}} \left(\frac{PD}{A} \right)} + T_{K_{e_{PD}} (\Delta K_{e_{PD}})} \quad (14)$$

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, синергетичний ефект – це завжди результат взаємодії факторів, їх «спільна дія», що виникає у результаті узгодженості функціонування частин і відображається у поведінці системи як цілого. Застосування запропонованої методики визначення синергетичного ефекту від факторів впливу на коефіцієнт ефективності ренти дозволить управляти розміром і структурою ренти при його формуванні, а також управляти рентою так, щоб досягати бажаного рівня її ефективності.

Перспективами подальших досліджень є формування методики прогнозування рівня ефективності ренти та визначення синергетичного ефекту від факторів впливу при цьому.

Список використаної літератури:

1. Кейнс Д.М. Общая теория занятости, процента и денег / Д.М. Кейнс [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://books.efaculty.kiev.ua/isekvv/9/>.
2. Гець В.М. Національна інноваційна система та інноваційно-інвестиційна діяльність / В.М. Гець // Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку ; за ред. акад. НАН України В.М. Гейця. – К. : Ін-т екон. прогноз. ; Фенікс, 2003. – 385 с.
3. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й.Шумпетер. – М. : Прогресс, 1982. – 278 с.

4. *Климонтвич Н.Ю.* Без формул о синергетике // *Н.Ю. Климонтвич.* – Минск : Вышэйшая школа, 1986. – 458 с.

ОСАДЧА Тетяна Станіславівна – кандидат економічних наук, доцент, докторант Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

– методологія бухгалтерського обліку та аналізу рентних відносин в умовах трансформації інституту власності.

E-mail: tetianastasadcha@gmail.com.

Стаття надійшла до редакції 24.11.2015.